

TANULÓI VÉLEMÉNYEK AZ ISKOLAI ÉRTÉKELÉSRŐL

Az iskolai értékelés, osztályozás az elmúlt években különös élességgel került a szülők, a társadalom, a pedagógiai közgondolkodás középpontjába. A kialakult vitában eltérő — sokszor teljesen ellentmondó — álláspontok alakultak ki. Többen azt is felvetették: *sükség van-e egyáltalán számokban kifejezett érdemjegyekre, osztályzatokra?* Volt, aki a nagymérvű tanári többletmunkát jelezte előre, valamint az objektív nehézségeket: a magas osztálylétszámot, a pedagógusok túlterhelését, a korszerű eszközök, lehetőségek hiányát. A pedagógia elméletével foglalkozók viszont egyértelmű határozottsággal fogalmazták meg: a tanítás — tanulás korszerűsítése, az eredményesebb oktató-nevelő munka nem nélkülözheti az ellenőrzés, értékelés, osztályozás pedagógiájának felülvizsgálatát, eddig kialakult nézeteinek tisztázását, egyértelműbbé tételét.

Ahhoz azonban, hogy e fontos pedagógiai kérdés elvi-gyakorlati problémáiról minél sokoldalúbban, minél részletesebben tájékozódjunk, nem nélkülözhetjük a tanulóifjúság véleményét sem. Ezért kérdeztük meg több mint ezer 8—18 éves általános iskolai és gimnáziumi tanulótól, hogy véleményük szerint milyennek kell lennie a jó iskolai értékelésnek, osztályozásnak? Arra is választ vártunk egy másik kérdés alapján, hogy tanulmányi munkájuk, magatartásuk értékelését, osztályozását egyáltalán szívesen veszik-e, szeretik-e vagy sem. Végül az iránt érdeklődtünk, hogy elégedettek-e a szülők gyermekük tanulmányi eredményével.

Vizsgálódásunk során kilenc különböző tárgyi és személyi feltételekkel működő iskola tanulóinak választát, észrevételeit használtuk fel. A válaszadásban részt vevő iskolák a következők:

Az iskola neve	Jellege	Osztályok megnevezése	Osztályok száma
	<i>Általános isk.</i>		
1. Ásotthalom-Irodasor	Részben osztott tanyai	5—8.	2
2. Gyálarét	Részben osztott falusi	5—8.	2
3. Szatymaz-Vilmaszállás	Kis létszámú tanyai	5—8.	1
4. Kistelek-Rákóczi	Teljesen osztott falusi	5—8.	4
5. Szeged-Rókus	Teljesen osztott városi	7—8.	4
6. Tanárképző Főiskola 1. sz. Gyakorlóiskola Szeged	Teljesen osztott városi-gyakorló	3—8.	6
	<i>Gimnázium</i>		
7. Kistelek-Gimnázium	Falusi	1—4.	4
8. Szeged-JATE Ságvári Gyakorlógimnázium	Városi-gyakorló	1—4.	8
9. Szeged: Tömörkény I. Gimnázium	Városi	1—4.	8

Az egyes osztályok létszáma:

Iskola	Osztály	Létszám	Összesen
<i>Általános iskola</i> Alsó tagozat	3.	54	109
	4.	55	
	5.	64	
	6.	96	
	7.	132	
	8.	129	
Felső tagozat			421
<i>Ált. iskola összesen:</i>			<i>530</i>
Gimnázium	1.	161	
	2.	150	
	3.	135	
	4.	123	
<i>Gimnázium összesen:</i>			<i>569</i>
<i>Létszám összesen:</i>		<i>1099</i>	<i>1099</i>

Vizsgálatunk módszere: kérdőíves. A kérdőíveket a tanulók 1971. február—március hónapban töltötték ki. A kérdőívre a tanulók következő adatai kerültek: félévi tanulmányi átlag, a szülők foglalkozása, iskolatípus, nemük, osztály.

Tanulmányi szempontból a „gyengébb tanuló” fogalmát 1—3,9, a jobb tanuló-két pedig 4—5 tanulmányi átlagban határoztuk meg.

Az apa foglalkozásának figyelembevételével a tanulókat a következő kategóriákba soroltuk: szakmunkás (M_1), betanított vagy segédmunkás (M_2), paraszt (P), értelmiségi (É), alkalmazott (A), egyéb (E).

I. „Szereted-e, ha értékelik, osztályozzák iskolai munkád, magatartásod?”

Arra kerestünk választ: milyen mértékben, arányban jelzik a tanulók, hogy szívesen veszik — vagy nem —, ha a tanárok értékelik, osztályozzák tanulmányi munkájukat, magatartásukat és mivel indokolják döntésüket.

Milyen érveket soroltak fel azok a tanulók, akik „igen”-nel válaszoltak?

3—4. *osztályosok*: Édesanyám megtudja, hogy tanulok. Mert megdicsér anyukám. Tudom, hogy állok a tanulással.

Mert a tanító néni értékeli a munkát. Szeretem tudni, hogyan tanulok, hogyan viselkedem. Kíváncsi vagyok az osztályzásra, hogy hányas lettem. Jobb kedvet kapok tőle.

Szeretem hallgatni a jó jegyet. Máskor jobban készülök. Jobb lesz a tanulmányi eredményem. Tudom, miből kell javítani. Mert kedves a tanító néni.

5—8. *osztályosok*: Serkent, ösztönöz a tanulásra. Szeretem tudni, hogy mit tudok és mire vagyok képes. Szeretem tudni, hogy elégedettek-e velem.

Figyelmeztet hibáimra, hiányosságaimra. Tudom, mit kell pótolnom. Tudok változtatni magatartásomon. Javíthatok az átlagomon.

Előkészít a további tanulásomra. Otthon megdicsérnek. Így szüleim is tudják, hogy állok a tanulással, hogyan vélekednek rólam. Szeretem tudni, mi a vélemény rólam.

Középiskolában megtudják, milyen voltam. Jobb lesz a tanulmányi eredményem, magatartásom. Látom munkám eredményét. Nem hagyják, hogy rendetlen ember legyem belőlem, ellenőriznek. Tudom értékelni tudásomat.

Hű képet ad magamról. Szeretem, ha valaki dicsér, megbecsüli munkámat. Értékelés alapján tudom, mire leszek alkalmas. Segíti eldönteni további életemet. Ezt természetesnek találok.

Helytelen, kifogásolható megállapítások: Másképp nem lenne értelme a tanulásnak. Ha nem osztályoznának, senki nem tanulna semmit. Ezért készülök minden nap. Van miért jól tanulnom, jól viselkednem.

Gimnáziumi tanulók: 1—4. osztály. Jó érzés, ha teljesítmény szerint értékelnek. Megtudom, mi a hibám, és igyekszem kijavítani. Hogy legközelebb ne kövessem el ugyanazt a hibát.

Ösztönöz a folyamatos, rendszeres tanulásra. Önbizalmat ad. A jegyek jobban serkentenek, mint a dicséret, vagy a szidás.

Így tudják megállapítani képességeinket. Szeretém, ha elismerik munkám, ha megdicsérik. Szeretem, ha megnézik, értékelik munkám.

Tudom ellenőrizni munkámat. Igen, mert így reális véleményt mondhatnak rólam. Tudom, hogy hogyan vélekednek iskolai munkámról. Megtudom, hogy a tanárok milyennek tartanak.

Segít meg nem ismert hibáim, hiányosságaim feltárásában. Jobban fel tudom mérni saját tudásomat. Tanulok belőle. Igen, ha kellő tanári indoklással jár, akkor tudom, hogy miért azt a jegyet kaptam. Inkább az értékelést szeretem mint az osztályozást.

Az osztályozáson keresztül látom, hogy foglalkoznak velünk. Az osztály tanulmányi eredménye és magatartása is így javul. Elősegíti az osztály munkáját. Tudják szüleim is, hogyan tanulok.

Szeretem, mert nevelőjelleggel teszik. Megtudom, mi a követelés mértéke egy-egy tanárnak. Tanácsokat kapok jövőmet, életpályámat illetően.

Helytelen, kifogásolható megállapítások: Különbben nem tanulnék. Így minden tanuló igyekszik odafigyelni az órán. Így van a munkának eredménye, értelme. Igen, másképpen felborulna az iskolai rend.

Miért nem szeretik a tanulók, ha tanulmányi munkájukat, magatartásukat értékelik, osztályozzák?

Általános iskolások: Nem mindig osztályoznak reálisan a tanárok. A tanár hangulata nagyon befolyásolja a jegy értékét. Nem szeretem, mert mindig rosszat mondanak rólam. Sokszor kicsúfolnak miatta osztálytársaim.

Elmondják szüleimnek, mit mondott rólam a tanár úr. Gátlásaim vannak. Nem szeretek tanulni.

Gimnáziumi tanulók: Idegesít. Nem tudom azt nyújtani, amit egyébként tudok és amennyit tanultam. Nem mindig olyan a hangulatom, hogy a feleletem tökéletes legyen. Nem, mert nem tudok mindig egyformán készülni.

Nem a valóságot tükrözi. Nem érzem igazságosnak. Csak felületesen ismerik tudásomat, így a tanárok véleménye legtöbbször elhamarkodott. A tanárok is tévednek.

Nem mindig a felelet, a tudás után adják. Nem, mert nem tudják kellően megindokolni, elhíttetni velem, hogy miért 4-es vagy 3-as a feleletem értéke. Anélkül

is tisztában vagyok önmagammal. Magamnak tanulok. Ennél az osztályozási rendszernél jobb az egyetemi kollektívumi rendszer. Nem tartom szükségesnek az osztályozás tényét. Nem azért járok iskolába, hogy osztályozzanak, hanem hogy megtanuljak valamit.

Az első kérdésünkre kapott válaszokat táblázatosan is feldolgoztuk. „Szere-
ted-e, ha a tanárok értékelik, osztályozzák iskolai munkád, magatartásod?” —
szólt a kérdés. A válaszok számadatai:

	Létszám	%
Igen	964	89
Nem	117	11
Összesen	1081*	100

* Nem válaszolt 18 tanuló.

A tanulók összlétszámának tehát mintegy 90%-a határozottan igenli azt, hogy értékeljék, ellenőrizték, osztályozzák tanulmányi munkáját, magatartását. Ezt tartják természetesnek, munkájuk, további előrehaladásuk fokmérőjének.

Figyelmet érdemel viszont az az eltérés, ami a különböző korú tanulóknál mutatható ki. Ha az általános iskolai alsó tagozatosok (8—10 évesek), felsősök (10—14 évesek) és a gimnazisták (14—18 évesek) véleményét hasonlítjuk össze, akkor a következőket láthatjuk:

	Igen		Nem		Összlétszám
	létszám	%	létszám	%	
Alsó tagozatosok	106	97	3	3	109
Felső tagozatosok	389	94	26	6	415
Ált. iskola összesen:	495	95	29	5	524
Gimnáziumi tanulók	469	84	88	16	557
Összesen:	964	89	117	11	1081

Az alsósoknál jelentéktelen, mindössze 3%-a jelzi, hogy nem kedveli az osztályozást, a felsősöknél ez 6%-ra emelkedik, de jelentősebb a 14—18 éveseknél, hiszen ez már a 16%-ot is eléri. Ha ezen belül az egyes osztályok számszerűségét vizsgáljuk, a következőket tapasztaljuk:

	Igen	Nem
<i>Általános iskola:</i>		
3. osztály	98 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀
4. osztály	96 ⁰ / ₀	4 ⁰ / ₀
5. osztály	97 ⁰ / ₀	3 ⁰ / ₀
6. osztály	98 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀
7. osztály	98 ⁰ / ₀	2 ⁰ / ₀
8. osztály	85 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀
<i>Gimnázium:</i>		
1. osztály	91 ⁰ / ₀	9 ⁰ / ₀
2. osztály	81 ⁰ / ₀	19 ⁰ / ₀
3. osztály	87 ⁰ / ₀	13 ⁰ / ₀
4. osztály	76 ⁰ / ₀	24 ⁰ / ₀
Középérték:	89 ⁰ / ₀	11 ⁰ / ₀

A 3—7. osztályosoknál — szinte azonos arányban — teljes létszámot megközelítően (96—98⁰/₀) nyilatkoznak „igen”-nel, a 8. osztálytól viszont érdemes figyelemmel kísérni az ellenvetések számát, hiszen ez eléri a 15—24⁰/₀-ot. Félév utáni situáció: az általános iskolát már befejező 14 évesek egy része „unja” a tanulást, jelentős részük nem tanul tovább középiskolában. A gimnázium legfiatalabbjainál csökken a nemleges válasz, de a másodikosoknál már megközelíti a 20⁰/₀-ot, az összes negyedikeseknek pedig mintegy negyedrésze (24⁰/₀) nem szereti az osztályozást. Mindenesetre a gimnáziumi tanulók 16⁰/₀-os középértéke és az utolsó évfolyam 24⁰/₀-os átlaga igen meggondolkodtató. A fiúk—lányok között is kimutatható különbség. Mivel a 3—7. osztályosoknál jelentéktelen eltérést tapasztaltunk, a nemek közötti különbségnél csak a 8. osztályosok és a gimnáziumi tanulók adatait dolgoztuk fel.

	Igen	Nem
Fiúk	80,8 ⁰ / ₀	19,2 ⁰ / ₀
Leányok	86,6 ⁰ / ₀	13,4 ⁰ / ₀
Középérték:	84,4 ⁰ / ₀	15,6 ⁰ / ₀

A fiúk kevésbé szeretik, ha értékelik, osztályozzák munkájukat, magatartásukat. A tanulmányi eredményt figyelembe véve nem látunk említésre méltó különbséget a tanulók véleménye között.

Tanulmányi átlag	Igen %	Nem %
„Jobbak” 4—5	89,6	10,4
„Gyengébbek” 1—3,9	88,4	11,6
Középérték:	89,0	11,0

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a tanulók jelentősen nagy többsége szükségesnek tartja — sőt természetszerűen elvárja —, hogy munkájukat, magatartásukat értékeljék, osztályozzák. Ahogy egy 2. osztályos gimnáziumi tanuló írja: „Ez természetesebb, mintha automatikus lenne.” Igen széles skálán indokolták, hogy miért szeretik, miért tartják fontosnak, nélkülözhetetlennek az osztályozás tényét. Néhányan már — helytelenül — „célá” is emelték, az iskolai munka lényegének tekintették megfogalmazásukban, úgy vélték, hogy az érdemjegyek, osztályzatok nélkül felborulna a rend, nem is lenne értelme a tanulásnak. A tanulók zöme viszont az ösztönző, a további tanulást, magatartást javító, sikerélményt, jó hangulatot nyújtó, a képességet jól megismerő, azt feltáró, a pályaválasztást helyesen támogató, az önértékelést előmozdító, az egyén és közösség előrehaladását biztosító, objektív értékmérő funkciót emelték ki első sorban.

II. „Milyenek kell lenni a jó iskolai értékelésnek, osztályozásnak? Te hogyan osztályoznál?”

Erre a kérdésre adott feleletektől azt vártuk, hogy a tanulók megfogalmazzák, milyenek szeretnék látni az elképzelésük szerinti legjobb, leghelyesebb iskolai, tanári értékelést, osztályozást; milyenek az elvárásaik, milyen igényeik vannak. Bármennyire is úgy igyekeztünk feltenni a kérdést, hogy a válaszokban a pozitív elképzeléseik domináljanak, mégis sok esetben a negatívumokat emelték ki, azt fogalmazták meg, milyenek nem szeretnék látni. Azt tapasztaltuk, hogy meglepően tájékozottak a tanulók ezekben a pedagógiai kérdésekben. Válaszaikban minden olyan lényeges problémára reagáltak, amely elvi-gyakorlati szempontból napjainkban foglalkoztatja a neveléstudományt foglalkozó szakembereket, de nem kevésbé a művelődésügy irányítóit, a pedagógusokat és a szülőket is.

A leglényegesebb tanulói *válasz-típusokat* összefoglaltuk. A tanulók *legfőbb igényei* az osztályozással kapcsolatosan a következők:

Segítse elő az egyén és az osztály előrehaladását. Vegyék figyelembe az osztály véleményét. Értékeljék reálisan a munkát, a teljesítményt.

Indokolják meg a tanárok kellően az osztályzatot. Elfogultságtól mentes legyen! Segítsen abban, hogy tisztán lássam a magam értékét. Tudjam, hol tartok az anyagban.

Adjon megfelelő tanácsot a jövőre vonatkozóan. Mutassa meg a további előrehaladást. Segítsen eldönteni, milyen pályára vagyok alkalmas.

Adjon lehetőséget a hiányosságok kiküszöbölésére, javítására. Olyan sűrűn alkalmazzák, hogy ösztönözzön a folyamatos, rendszeres tanulásra. A nevelők alkalmazzanak egységes eljárást.

Ismertessék előre pontosan a követelményeket. Vegyék figyelembe azt is, ki mennyit fektet a munkába. Helyes az összefoglalások utáni ellenőrzés-értékelés. Értékelni nagyobb anyagrészből kell. A szóbeli és írásbeli feleletek helyes arányban legyenek.

Gépi értékelést kellene bevezetni. Személytől független legyen. Igazságos csak akkor lehet, ha komputertől számolnánk be a tudásról. Legyen független a felelő személytől. Független legyen mindenféle tanár—diák viszonytól. Reális, szigorú legyen. A megérdemelt osztályzatot adják, szigorúan a tudás szerint.

Csak azokból a tárgyakból osztályozzanak, ami a tanulókat jobban érdekli. Mutassa meg a tanuló valamilyen tárgy iránti kiemelkedő érdeklődését, tudását. Mutassa meg, hogy a tanuló képességéből mennyit értékesít. Képesség szerint.

Világosan áttekinthető legyen az értékelés, osztályozás rendszere a tanulók számára is. Ne legyen egy nap több témazáró vagy írásbeli számonkérés, értékelés.

Ösztönző, serkentő legyen a további tanuláshoz. Legyen minél többször sikerem, mert az jobb munkára ösztönöz. Olyan légkört teremtsen a nevelő, hogy a lehető legjobb teljesítményt tudjam nyújtani. Segítsen abban, hogy ne izguljak. Bátorítson teljes tudásom kifejtésében. Érezzem a segítő szándékot. A tanár hangulata mindig derűt, optimizmust sugározzon.

A tanulók leglényegesebb *negatív jelzései* :

Ne kivételezzenek! Ne nézzék az előző jegyeket! Ne „skatulyázzák” be a tanulókat! Nincs kellő javítási lehetőség. A tanárok igen eltérő mércével mérik tudásunkat. Ne osztályozzanak olyan anyagrészből, amit nem tanítottak meg kellően.

Sok az írásbeli ellenőrzés, értékelés. A tanárok egy része fegyelmezésre használja az osztályozást.

A tanárok szubjektivitása sokszor helytelenül befolyásolja a jegyek alakulását. A felelő személyétől nem tudják elválasztani a minősítést. Befolyásolja a nevelőket a korábban adott érdemjegy.

Túl általános a tanulók értékelése. Nem mutatja meg kellően azt, hogy milyen különbségek vannak a tanulók között.

A különböző szintű jegyek sokszor áttekinthetetlenek számunkra, s a tanárok sem egyformán alkalmazzák.

Az összefoglalás, az ellenőrzés egyidejűsége több tárgyból túlterheléshez vezet.

Sokszor bántó, sértő megjegyzéseket tesznek értékelés közben. Sokszor ledorongoló. A felelés sokszor félelmetes. A rossz hangulat megakadályoz abban, hogy tudásomnak megfelelően feleljek. A tanárok hangulata befolyásolja a jegy minőségét pozitív vagy negatív irányban.

*

A sok szempontból tartalmas és értékes jelzések közül azokat *szó szerint* is idézzük, amelyek vagy többször előforduló elvet fejeznek ki, vagy véleményünk szerint igen jellemzőek.

„Úgy kellene osztályozni, hogy a tanár véleménye ne számítson — pl. gépekkel —, akkor jó lenne az osztályozás.” (I. o. gimn. Tan. er.: 4,1)

„A felelőtől elválasztott, csak a felelet minőségét értékelő, reális osztályozást helyeslem.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,6)

„A jelenlegi eddig a legjobb. Az írásbeli feleltetés, számonkérés, úgy érzem, számomra elnyösebb. (III. o. gimn. Tan. er.: 3,9)

„Ideálisnak akkor, ha komputer előtt számolnánk be a tudásról. Nem kellene így állandóan osztályozni sem.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 4,5)

„Szerintem a jó osztályozás teljesen független a tanár—diák viszonyától.” (I. o. gimn. Tan. er.: 4,8)

„A pontrendszer is helyes, hisz nem lehet vita, hogy ki érdemli meg a négyest, vagy csak a hármast, a pont mennyisége megszabja a jegyek értékét. (III. o. gimn. Tan. er.: 4,6)

„Az osztályozási rendszer jelenleg megfelelő, csak valahogy a tanárok szubjektivitását kellene csökkenteni. Itt főleg a rossz hangulat esetén adott, rossz jegyekre gondolok.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 5)

„Szerintem nagyon kár, hogy a tanárok a saját hangulatuknak megfelelően osztályoznak. Ha rossz kedvük van, ugyanarra a feleletre még hármast sem szívesen adnak, amire, ha jó kedvük van, a négyest, ötöst is megadják. Helytelen az is, hogy személyekhez kötik a jegy értékét.” (III. o. gimn. Tan. er.: 3,7)

„Reálisnak, olyannak, amely megmutatja a tanuló valamely tárgy iránti kiemelkedő érdeklődését. Én a tanulóknak azt nézném, hogy mi megy nekik a legjobban és aszerint értékelném. Továbbtanulását is ilyen szempontból figyelném.” (III. o. gimn. Tan. er.: 3,8)

„Az osztályozásnak nemcsak a felmutatott ismeretanyagot kellene tükrözni, hanem azt is, hogy képességéből mennyit értékesít a tanuló.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,6)

„Jobban figyelembe venném a tanulók érdeklődési körét. Egy matematikus pl. nem feltétlenül szereti a biológiát.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 4,2)

„Nem a részleteket, apró anyagrészeket osztályoznám, hanem az átfogó, több anyagrésze adott feleleteket. A logikus gondolkodást értékelném nagyra, nem a szimpla lexikális tudást.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 4,8)

„Helyesnek tartom az összefoglalások utáni dolgozatokat, mert itt tulajdonképpen mindent kell tudni, ha esetleg egy-egy anyagrészt időközben nem tanultam meg, írásbeli számonkérésig biztos átnézem, és így lehetőség nyílik arra, hogy összefüggéseiben is lássam az anyagot, esetleg megértsem azt is, amit korábban nem értettem. Az is helyes, ha ezeket a jegyeket döntően beleszámítják az év végi jegyek kialakításába.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,8)

„Szerintem ez a mostani osztályozási rend helyes. Én jobban szeretek dolgozatot írni, mint felelni, mert feleléskor nagyon apró, lényegtelen dolgokat is megkövetelnek, amit esetleg másnapra már el is felejték. Szerintem csak a nagyon lényeges dolgokról kellene számot adni, de ezt nagyon szigorúan kellene bírálni. Aki a lényegre érti, az az apróbb, lényegtelen dolgokra úgy is rájön, anélkül, hogy külön bebizósítsa.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,5)

„Egyes iskolákban »nem vált be« címen elvetették a témazáró rendszert. Szerintem az az oka ennek, hogy az ottani tanárok nem akarják elvállalni azt a plusz munkát, amit ez a gyakorlat kíván, és ezt egyéb ürügyekkel kendőzni próbálják. A témazárós rendszer számunkra — tanulók számára — sokkal nagyobb lehetőséget ad, és nagyon örülünk, hogy nálunk nem szüntették meg.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,7)

„A feleletjegyekre nagyobb súlyt fektetnék, mert a mostani osztályozásnál az írásbeli jegyek olyan döntőek, hogy a szóbeli szinte nem is számít semmit.” (III. o. gimn. Tan. er.: 3,8)

„Ne legyenek piros, zöld és az összes szívárvány színeknek megfelelő osztályzatok. Világosan tudjunk eligazodni az értékelési rendszerben, s azt egységesen alkalmazzák a nevelők.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 4,5)

„Ez az új osztályozási forma nem a legszerencsésebb. Most írtunk oroszról egy egységzárót: két anyagrészből, amit már réges-régen elfelejtettünk. És ez 60%-ban beleszámít az év végi osztályzatba.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,4)

„Égésében véve jó ez az új osztályozási rendszer, de nem nyílik lehetőség javításra. Sokszor nagyon összetörőnek a témazáró dolgozatok. Helytelen, hogy egy nap több témazárót is írunk.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,4)

„Ha valaki például egyszer nem készül egyik órára és kap egy egyest, utána hiába felel többször is ötösrre, az már témazárásnál csak négyes lehet, hiába tanul az egyes osztályzat után, nem tudja kijavítani.” (II. o. gimn. Tan. er.: 3,8)

„Az értékelés, az osztályozás legyen szigorú, de lehető legmesszebbmenően objektív és igazságos. Ne feledkezzen meg a tanár esetenként — és a körülményektől függően — arról, hogy nemcsak a teljesítmény ismerete, hanem a jutalmazás és a büntetés is befolyásolja a további teljesítményt és fejlődést.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 4,9)

„A jegyeket ne aszerint adják, hogy a tanuló kitűnő vagy közepes, hanem a feleletben elhangzottakra. A jó tanulók gyengébb feleletét ne tartsák csak kisiklásnak, s a gyenge tanulók jó feleletét értékeljék megfelelően.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,6)

Az értékelésre, osztályozásra igen szenvedélyes hangú véleményeken keresztül reagáltak a tanulók. Különösen jellemző volt ez a gimnáziumi tanulók megnyilvánulásaira.

Az elmúlt két tanévben a minisztériumi állásfoglalásban kifejezett elvek iskolánkban is eltérő módon érlelődtek gyakorlattá, valósultak meg. Ez a tény önmagában is észrevehető különbséget jelentett, de mindez fokozottabban mutatkozott meg, mert a JATE Ságvári Endre Gyakorlógimnáziumban 1968 őszétől napjainkig — tehát három tanévben — alkalmazták rendszeresen (és jelenleg is alkalmazzák) a témazáró ellenőrzést-értékelést. A vélemények, a tanulói elvárások közül kiemelkedett az objektivitás, a reális, tanári rossz hangulattól, szubjektivitástól, kivételezéstől mentes osztályozás igénye. A témazáró — a

nagyobb tanulmányi egységekben jelentkező — ellenőrzésnek, értékelésnek igen sok és meggyőző érvelője akadt.

III. Elégedettek-e a szülők gyermekük tanulmányi eredményével?

Az iskolai és a családi nevelés kapcsolata — közismerten — éppen a tanulók munkájának, magatartásának értékelése, osztályozása terén a legjelentősebb, legkézenfekvőbb. A szülők, a család „elvárása” az iskolával szemben gyermekeik értékelésekor válik valóra vagy szenved csorbát. Az ezzel kapcsolatos iskolai-szülői nevelési hatások, módszerek állandó számontartása, összehangolt elemzése eredményezheti minden egyes gyermek adottságaihoz viszonyított helyes értékelés, reális értékrend, reális elvárás kialakulását. Csak ennek harmonikus elvi egységében alakulhat ki feszültségmentes kapcsolat az iskola és a családi ház között. Ehhez pedig az első lépés: megismerni a szülők, a tanulók véleményét, hogy megerősítsük őket abban, amit helyesnek vélünk, s hogy meggyőzzük őket helytelen elképzeléseik tarthatatlanságáról. Ezért vizsgáltuk meg mi is e fontos pedagógiai problémát kérdőíves módszer segítségével, ezért fordultunk mintegy 1100 általános iskolai és gimnáziumi tanulóhoz.

A megkérdezett tanulók szülei, az apa foglalkozását figyelembe véve a következő szociális kategóriába tartoznak:

Foglalkozás	Tanulmányi eredmény				Összes létszám
	1—3,9		4—5		
	létszám	%	létszám	%	
Szakt munkás	124	46,2	144	53,8	268
Betanított v. segédmunkás	90	67,6	43	32,4	133
Tsz paraszt v. mezőg. dolgozó	84	56,4	65	43,6	149
Értelmiségi	105	34,3	201	65,7	306
Alkalmazott	131	59,0	91	41,0	222
Egyéb	7	33,3	14	66,7	21
	541	49,0	558	51,0	1099

A tanulókhöz intézett kérdést így fogalmaztuk meg: „*Elégedettek-e szüleid tanulmányi eredményeddel?*”

Idézzük a tanulók tipikus megnyilatkozásait, észrevételeit:

„Elégedetlenek szüleim, mert szerintük többre vagyok képes.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,2 É)

„Nem elégedettek, mert szerintük többre vagyok képes, pedig én mindent elkövetek, és tudom, hogy csak ennyire futja erőmből.” (III. o. gimn. Tan. er.: 3,7 M₁)

„Többet várnak tőlem, mert tudják ők is, és tanáraim is mondják, hogy esze van; csak nem tanul.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 2,7 M₁)

„Azt mondják, mindent megadnak, külön órára is járhatok, mégsem vagyok kitűnő.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,3 É)

„Nem, mert voltam rossz tanuló is, volna időm tanulásra is esténként.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 3,9 P)

„Szeretném ha négyes lennék, mert jelentkezhetnék középiskolába” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 3,6 M₂)

„Azért, mert a tanulmányi átlag a választott pályához kevés. (Gépészmérnök szeretnék lenni)” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 3,8 P)

„Azért nem, mert akkor nem tudok elhelyezkedni valamelyik üzletben.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 3,3 M₁)

„Mert az egyetemi felvételhez ez nagyon kevés.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,0 É)

„Sokat rontottam az általános iskolához képest.” (I. o. gimn. Tan. er.: 4,3 É)

„Mivel rontottam, és amíg az ember nem kitűnő, talán sosem lesznek teljesen elégedettek.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,5 É)

„Általánosban kitűnő voltam, és nem tudják veliselné, hogy itt már nehezebb azt az átlagot tartani.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,4 M₂)

„Az általánosban az osztály egyik legjobb tanulója voltam, itt a gimnáziumban majdnem egy egészet rontottam, pedig ugyanúgy igyekszem.” (I. o. gimn. Tan. er.: 3,6 É)

„Képességemhez mérten többre lennék képes, csupán hanyagságom az oka, rossz tanulmányi eredményemnek.” (II. o. gimn. Tan. er.: 3,4 A)

„Azért, mert nem tanulok, pedig volna rá lehetőség.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 3,0 M₂)

„Mert azt mondják — és ez igaz is —, hogy akár kitűnő is lehetnék, ha nem mindig a focin járna az eszem.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 4,2 A)

„Azért nem elégedettek, mert nem mindig úgy tanulok, ahogy kellene és ami telne tőlem.” (6. o. ált. isk. Tan. er.: 3,4 P)

„Nem elégedettek, mert nem vagyok szerintük elég szorgalmas, és ez teljesen igaz, egy kicsit kellene megerőltetnem magam, mindjárt jobb lennék.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 3,7 M₁)

„Nem elégedettek szüleim tanulmányi átlagommal, de azért nem, mert ők és én is érzem, többre vagyok képes.” (I. o. gimn. Tan. er.: 3,9 É)

„Mindketten jó tanulók voltak, és azt szeretnék, ha én is jó tanuló lennék.” (6. o. ált. isk. Tan. er.: 3,6 P)

„Elégedetlenek szüleim, mert kiadták a parancsot: kitűnőnek kell lennem” (III. o. ált. isk. Tan. er.: 4,1 É)

„Ők egyáltalán nem elégedettek, de lassanként bele kell törődniük, hogy közepes képességű vagyok.” (II. o. gimn. Tan. er.: 3,6 É)

„Nem elégedettek, mert szerintük, körülményeim sokkal jobb eredmény elérését is lehetővé tennék. Nem veszik figyelembe a túlszűfolt napi programomat. Ezen kívül elvárják, hogy egyéb téren — pl. zene jeleskedjek gyermekük —”. (III. o. gimn. Tan. er.: 4,0 M₁)

„Azt mondják, tőlem többet is el lehet várni. Részben igazuk van, de akkor ne kívánják tőlem, hogy még franciát is tanuljak.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 4,6 É) (Megjegyzés: A tanuló angol tagozatos osztályba jár.)

A szülők jelentős része egyenes összefüggést tételez fel az általuk nyújtott lehetőség és a félévi, év végi osztályzatok között. Úgy vélekednek: ők mindent megtesznek, mindent biztosítanak, minden anyagi áldozatot meghoznak; jó tanulási lehetőséget odahaza, szaktanári korrepetálást, amit csak igényel gyermekük, javasol az iskola, ennek ellenére nem olyan a bizonyítvány, minősítés, amelyet szeretnének. Ehhez járul az a tény, hogy ezek a gyerekek kellő időmennyiséget töltenek el a könyv mellett, a feladatok megoldásával, a különórával, igyekeznek is, „szorgalmasak” is, mégis elmarad a várt osztályzat, a várt tanulmányi átlag. Abba az igen súlyos hibába esnek ezek a szülők, hogy egyszerűen kihagyják ebből a gondolatsorból gyermekük képességét, annak a lehetőségnek reális számbavételét, hogy „mire lehet képes” milyen osztályzat, minősítés várható éppen abból az iskolából, ahol tanul.

Ezek a szülők igyekeznek „tűzön-vízen” keresztülvinni megalapozatlan elképzeléseiket gyermekük jövőjét, pályaválasztását illetően. Azt el sem tudják képzelni, hogy gyermekük legalább ne abba a társadalmi rétegbe kerüljön, mint ők. Természetesen következik mindebből, hogy számukra a kitűnő, jeles bizonyítvány a fontos, olyan tanulmányi átlag legalábbis, amely elképzelésük megvalósítását segítheti. Hogy mennyit tud gyermekük egy-egy tárgyból, hogy milyen pályára szeretne menni, az szinte nem is számít, csupán az osztályzatok minő-

sége, amely céljá fetiszizálódik, amelynek elérése után elégedettek csupán ezek a szülők. Érthető mindebből világosan az is, hogy ezek a legnehezebben meggyőzhető, legnehezebben kezelhető, legproblematisabb szülők közé tartoznak.

„Mindenáron azt szeretnék, ha orvos lennék — családi hagyományra hivatkozva —, pedig nekem semmi kedvem ehhez a pályához. Úgy látják, tanulmányi átlagom nem biztosíték elképzeléseik megvalósításához.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,1 É)

„Egyetemre akarnak mindenáron eljuttatni, pedig engem csak a motorszerelés érdekel.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,0 A)

„Nem elégedettek szüleim eredményemmel, én pedig nem vagyok elégedett azzal, hogy nem látják be, mire vagyok képes, annyira idegeskedek feleléskor sokszor, hogy amit megtanultam, azt sem tudom visszaadni, arra gondolok, 'mi lesz, ha nem ötöst viszek haza'.” (II. o. gimn. Tan. er.: 4,2 É)

„Megrontja az iskolai éveimet a jegyek hajszolása, mert szüleim előtt csak akkor van megállásom, ha mindenből ötös vagyok.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,5 É)

„Azért, mert eddig mindig kitűnő voltam. Pedig ők is tévedhetnek.” (IV. o. gimn. Tan. er.: 4,8 A)

A tanulók egy része jelzi azt a negatív hatást, amelyet a helytelen, a körülményeket reálisan nem mérlegelő szülői elvárás idéz elő a család hangulatára, a családi együttlét különböző alkalmaira. Annyira „ránehezedik” a felelősség ezekre a tanulókra, hogy ez további gátlásokat idéz elő, sokszor még azt a teljesítményt sem nyújtják, amire egyébként képesek lennének, s mindez újólag szükségszerűen kisebb-nagyobb sikertelenséghez vezet. (Ezeknek a szülőknek a négyes minőségű érdemjegy, osztályzat is a kudarcot jelenti.) És kezdődik a megállíthatatlan „circulus vitiosus” előről. Ezek a tanulók zömmel a „jó” tanulmányi eredmény körül mozognak, ennyire képesek, csak az rontja meg „életüket”, hogy többet várnak tőlük.

Más esetekben a szülők elégedettek gyermekük tanulmányi eredményével, és helyesen, reálisan mérlegelik gyermekük képességét, az ehhez kapcsolódó szorgalmat, igyekezetet, azt a lehetőséget, amelyet számukra odahaza nyújtanak.

„Azért elégedettek szüleim tanulmányi átlagommal, mert kedvük szerint tanulok.” (3. o. ált. isk. Tan. er.: 4,3 M₁)

„Mert képességem legmagasabb fokát nyújtom.” (7. o. ált. isk. Tan. er.: 4,6 É)

„Mert félévkor az első tíz között voltam a tanulmányi eredményben.” (3. o. ált. isk. Tan. er.: 4,5 É)

„Elégedettek szüleim, mert látják, mennyit tanulok, igyekszem, nem vagyok többre képes.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,1 M₁)

„Elégedettek, mert nem tanulok tovább, és itthon többet dolgozom, így nincs annyi időm, hogy ennél jobban tanuljak.” (8. o. ált. isk. Tan. er.: 4,3 P)

„Mert általánosban is 4,4 körül voltam, és azt mondták szüleim, elég szép dolog volt ezt megtartani.”

„Ők is, én is úgy érzem, ennyi az, amit tenni tudok anélkül, hogy géppé váljak, és ami mellett még megtalálom ennek a kornak a varázsát.” (III. o. gimn. Tan. er.: 4,5 M₁ leány)

„Az osztályzattal igen, de a tudással többször nem elégedettek. Sokszor nem tudok felelni egyszerű kérdéseikre.” (I. o. gimn. Tan. er.: 5,0 É)

„Szüleim ezzel nem vergődnek, nekik mindegy, hogy milyen eredményt érek el.” (8. o. ált. isk. Tan. er.: 4,5 A)

Elégedettek-e a szülők gyermekük tanulmányi eredményével? — ezt tudakoltuk, s a válaszok számszerű megoszlása a következő:

A válasz minősége	A tanulók száma	%
Igen	376	35
Nem	691	65
Összesen	1067*	100

* Nem válaszolt 32 tanuló.

Bármennyire is félév után adtak választ a tanulók kérdésünkre, mégis meglepőnek találjuk az „elégedett” szülők arányát a „nem” válaszokkal szemben, hiszen közel egyharmad: kétharmad arányról van szó.

Ez az arány azonban különféleképpen alakul, ha a különböző korú, tanulmányi eredményű, különböző nemű és szociális kategóriába tartozó szülők gyermekeinek válaszát vizsgáljuk.

Lényeges az eltérés az alsó tagozatos és a felső tagozat, illetve gimnáziumi tanulók válaszában, hiszen csaknem kétszer annyival több alsós tanuló jelzi, hogy elégedett tanulmányi eredményével, illetve majdnem kétszerese a nemmel válaszoló 10—18 éveseknek.

Iskola	Osztály	A tanulók kora: év	A válaszok minősége	
			igen	nem
<i>Általános iskola</i>				
Alsó tagozat	3—4.	8—10	63 ⁰ / ₀	37 ⁰ / ₀
Felső tagozat	5—8.	10—14	33 ⁰ / ₀	67 ⁰ / ₀
Ált. isk. összesen:	3—8.	8—14	40 ⁰ / ₀	60 ⁰ / ₀
<i>Gimnázium</i>				
	1—4.	14—18	31 ⁰ / ₀	69 ⁰ / ₀
Összesen:		8—18	35 ⁰ / ₀	65 ⁰ / ₀

Jelentéktelen a különbség a 10—14 és 14—18 évesek jelzései között, mindössze 2⁰/₀. Ebből már természetesen következik, hogy az alsós osztályok és valamennyi többi osztály között jelentős az eltérés.

Azt már jeleztük, hogy az alsósoknál az „igen” számszerű jelzése nagyobb mérvű a többinél, de már a negyedikeseknél az „elégedett” szülők száma 8⁰/₀-kal csökken a 67⁰/₀-os legmagasabb átlaggal szemben, az 5. osztályban kevesebb felénél, majd a hatodikosoknál a felső tagozat legkevesébe „elégedett” szüleit láthatjuk, hiszen mindössze negyede (25⁰/₀) húzta alá a tanulóknak az „igen” szót. A gimnáziumi osztályok közül is kiemelkedően legkevesébe elégedettek a második éve odajáró tanulók szülei, amit a feltűnő átlag, a 15⁰/₀ mutat, ugyancsak gyenge a 3. osztály 26⁰/₀-a, míg az 1. és 4. osztályok megközelítik az 50⁰/₀-ot.

Iskola	Osztály	A válaszok minősége		
		igen	nem	
Általános iskola	3.	67,0/0	33,0/0	
	4.	59,0/0	41,0/0	
	5.	42,0/0	58,0/0	
	6.	25,0/0	75,0/0	
	7.	32,0/0	68,0/0	
	8.	35,0/0	65,0/0	
	Gimnázium	1.	42,0/0	58,0/0
		2.	15,0/0	85,0/0
3.		26,0/0	74,0/0	
4.		43,0/0	57,0/0	
Középtérték:		35,0/0	65,—	

A különböző nemű tanulók szüleinek véleményét jelző adatok szerint a fiúkkal kevésbé elégedettek, mint a lányokkal. A 10⁰/0-os különbség — a lányok javára — abból is adódik, hogy a vizsgált 1099 tanuló tanulmányi átlagát összehasonlítva, a fiúk a gyengébb.

	Igen	Nem
Fiúk	28 ⁰ /0	72 ⁰ /0
Lányok	38 ⁰ /0	62 ⁰ /0

A tanulók tanulmányi eredményei szerint így csoportosíthatók a kapott válaszok:

	Igen	Nem
Jobbak: 4—5 tan. átlag	51 ⁰ /0	49 ⁰ /0
Gyengébbek: 1—3,9 tan. átlag	19 ⁰ /0	81 ⁰ /0

Elgondolkodtató: a „jobbak”-kal szembeni, mintegy 50⁰/0-os elégedetlenség. Találunk ezek között sok olyan megnyilatkozást a tanulók részéről — amiből idéztünk is —, hogy szülei nem számolnak kellően a realitással, gyermekük képességével, s ha az iskola nem „nyújtja” a kitűnő bizonyítványt, akkor már „rossz a közérzetük”, „tragédiát” látnak abban, indokolatlanul, ami egyébként kézenfekvő.

A különböző szociális kategóriába tartozó szülők véleménye — gyermekeik szerint — is eltérést mutat.

	Igen	Nem
Szakmunkás	33 ⁰ / ₀	67 ⁰ / ₀
Betanított v. segédmunkás	25 ⁰ / ₀	75 ⁰ / ₀
Mezőgazdasági dolgozó	48 ⁰ / ₀	52 ⁰ / ₀
Értelmiségi	36 ⁰ / ₀	64 ⁰ / ₀
Alkalmazott	35 ⁰ / ₀	65 ⁰ / ₀
Egyéb	33 ⁰ / ₀	67 ⁰ / ₀
Középérték	35 ⁰ / ₀	65 ⁰ / ₀

Legkevésbé elégedettek a segédmunkás szülők, leginkább elégedettek a mezőgazdasági fizikai dolgozók. Ha viszont figyelembe vesszük a tanulmányi eredmény szerinti különbséget, valamint e százalékos középértéket az „igen” (35⁰/₀) és „nem” (65⁰/₀) döntésnél, akkor azt látjuk, hogy például az „értelmiség” elégedetlenebb, mert 64⁰/₀-ban elégedetlen gyermeke tanulmányi eredményével, pedig 65,5⁰/₀-a a „jobbak” kategóriájába tartozik, a segédmunkás szülők gyermekei pedig 67,6⁰/₀-ban „gyengébb”-nek minősülnek, és „elégedetlenségük” is hasonló százalékot mutat.

Az összefüggések ilyen feltárása után a legelégedettebbek a mezőgazdasági fizikai dolgozók, tsz-parasztok: 48⁰/₀ „igen” — a jobb tanulók aránya 43,6⁰/₀; a „gyengébbek” 56,4 százalékos arányához pedig az 52⁰/₀-os „nem” kapcsolódik.

A szülői elégedetlenséget gyermekük osztályzataival kapcsolatosan egymagában nem nevezhetjük sem negatív, sem pozitív, sem helyes vagy kifogásolható magatartásnak. Hiszen a képességhez, az adottsághoz, a lehetőségekhez sokoldalúan kapcsolódó tanulói szorgalom, igyekezet együttesen dönti el: igazságos volt-e a számokban kifejezett értékelés vagy nem.

*

Kevés olyan tényezője van a pedagógiának, amivel oly sokat használhatunk a tanulóknak, aminek helyes alkalmazásával annyira felemelhetjük őket, amivel annyira közel kerülhetünk hozzájuk, annyi munkakedvet, ösztönző erőt adhatunk további előrehaladásukhoz, annyira meghatározhatjuk további életútjukat, életpályájukat, mint éppen az értékelés, osztályozás, de kevés olyan tényezője van a pedagógiai gyakorlatnak, aminek helytelen alkalmazásával annyit árthatunk, mint éppen a tanulmányi munka és a magatartás értékelése, osztályozása.